

לה-ב

אית ליה דררא דממונא [שייכות ממון] בולד, ולהחוא ללוקח הפרה או השפחה — נמי אית ליה דררא דממונא בולד —

שהפרה והשפחה הלוא היו מתחילה של זה ושוב עברו לרשותו של זה, וספיקנו הוא, באיזה שעה ילדו, אם כשעדיין היו ברשותו של המוכר או אחר שעברו לרשותו של לוקח. (1)

אבל הכא — גבי קרקע או ספינה, שזה אומר: "של אבותי היתה מעולם", וזה אומר: "של אבותי היתה מעולם" — הרי אי הקרקע או הספינה דמר [של זה] היא,

הלוא לא דמר היא לא עכשיו ולא אי פעם, ואי דמר הלוא לא דמר היא!

אמרי נהרדעי בדין קרקע או ספינה ש"זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי", ונפסק על פי בית דין "כל דאלים גבר":

ואם בא אחד מן השוק והחזיק בה, ואף שאינו טוען ששלו היא, אין מוציאין אותה מידו, ומשום שהרי אף לשנים שנתעצמו עליה אין ראיות ששלהם היא, ושמה אינה של שניהם! (2)

וכדתני רבי חייא: גזלן של רבים לאו שמייה

— כשיש מרא קמא — הלכה כסומכוס או כחכמים.

1. ביאור "דררא דממונא" לפי מה שנראה מדברי הרשב"ם [שעל פיו נתבאר בפנים] היינו כמו שכתב הריטב"א "פירוש [דררא דממונא הוא] "עיקר תביעה", מלשון דררא דטומאה, ותרגום ירושלמי "מידי תבקשנה" תדרריניה, כלומר, כל אחד יש לו זיקה ועיקר בתביעה זו, כי כיון שהולד הזה היה בפרה, והמוכר היתה שלו מקודם והלוקח הוא שלו עכשיו, ודין שיחלוקו"; ומדברי הרשב"ם בד"ה התם נראה, שטעם זה אינו סיבה לומר דוקא יחלוקו, ואילו היה שייך כאן "שודא דדייני" היינו אומרים לדעת שמואל "שודא דדייני".

ושיטת התוספות בביאור "דררא דממונא": פירוש, דדל טענותיהו מהכא יש ספק לבית דין דהי מינייהו הוה הולד, אם נולד קודם שמכר או אחר שמכר ... אבל הכא בזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, שעל פי טענותיהן בא הספק, אמרינן כל דאלים גבר.

וראה ב"ברכת אברהם" אות ו, שכתב, דלפי ההגדרה של הרשב"ם ועוד ראשונים, עיקר

הסברא ד"דררא דממונא" הוא שלא לומר "כל דאלים גבר", וכך יש לומר "שודא דדייני" כמו "יחלוקו" ואילו לפי סברת התוספות, עיקר סברא זו היא לומר "יחלוקו" ואינה סברא לומר מכחה "שודא דדייני" ראה שם.

2. נתבאר על פי הרשב"ם; וכתב על זה רבינו יונה "וטעמיהו דנהרדעי, דכיון שאין עדים שהחזיק יום אחד בשדה זו אחד משניהם, וכשבאים להחזיק כל אחד מכחיש את חברו בטענת ברי, אין כאן שום ראיה שתהא לאחד מהם, הלכך אם בא אחד מן השוק והחזיק בה, אף על פי שעושה כן שלא כדין, אין מוציאין אותה מידו בדין, דהוה ליה כממון שאין לו תובעים, והרי זה כמי שיורד בשדה אחר שלא נודע מי בעל השדה, שאין בית דין נזקקין להוציאה מידו, כי שמא שדה זו של הפקר הוא; ועוד, שאם יוציאנו מידו, שמא יש נזק לבעל השדה בכך שיחזיק בה אחד משנים אלו שהם באין בטענה, וטוב לבעל השדה בכך שיהא ביד זה שהוא מודה שאינו שלו".

אבל לדעת התוספות הטעם הוא משום שהוא דוחה את כל אחד אצל השני, והוסיפו "ואפילו

דאלים גבר"; (4) והיות ואינו יודע מי הם הבעלים, נמצא שאינו יכול להשיב. (5)

שנינו במשנה: חזקתן שלש שנים מיום ליום:

אמר רבי אבא:

אי דלי ליה איהו גופיה צנא דפירי [אם הטעינו המערער למחזיק סל ובו פירות משדהו], **לאלתר שעשה כן הוי חזקה**, שהרי זה כמי שהודה למחזיק ששלו היא הקרקע. (6)

גזלן, ומפרשים נהרדעי, שהכוונה היא לשלישי שהחזיק בדבר שמתעצמים עליו שנים אחרים, ואין לזה או לזה ראיות ששלו הוא, ויתכן שאינו של שניהם.

רב אשי אמר: לעולם — גזלן של רבים, כעין מה שאמרו נהרדעי — **שמיה גזלן** לענין שיוציאו אותו מיד אחר שאינו טוען בו כלום, (3) **ומאי "לא שמיה גזלן"** שאמר רבי חייא בגזלן כעין זה, להחמיר עליו הוא בא: **שלא ניתן גזל זה להשבון** [אינו מתכפר בהשבה], שהרי צריך הוא להשיב את הגזילה לבעליה, ולא להוציאה מתחת ידו ולהפקירה לשנים הראשונים לדין "כל

לעיל לד ב: "ואי תפסינן לא מפקינן", והרמב"ן הקשה עליו, הובאו דבריו במהרש"א שעל דברי התוספות כאן, ראה שם.

5. ברשב"ם מבואר, שדברי רבי חייא מתפרשים גם — לפי רב אשי — לענין מה שאמרו לקמן פח ב, שהגזול את הרבים — כגון שמכר במדה לא ישרה — ואינו יודע ממי גזל, שאינו יודע למי להשיב, לא אפשר ליה בתשובה; וראה מה שהביאו התוספות משמו, ומה שכתב המהרש"א על דבריהם.

6. א. כן פירש הרשב"ם, ובפשטו, היינו שתוך כדי שעבד הלוקח בשדהו סייע בעדו לטעון סל פירות, שאם לא כן אין כאן ראיה, כי שמא מכר לו אותם הפירות; והביא מפירוש רבינו חננאל שפירש בהיפוך, שאם הלוקח שלח דורון לבעל השדה מפירות השדה, שוב אינו יכול לטעון "לא מכרתיה", וכתב על זה הרשב"ם שפירוש זה לא נראה בעיניו.

ב. ראה ב"ברכת אברהם" אם הוא בגדר "הודאה" ממש, או שהוא בגדר אומדנא, ונפקא מינה בזה, לענין מה שהקשה ה"קצות החושן"

כתבו הרשאה זה לזה, הואיל ורשעים הם אין נזקקין להם", וכתב ה"קצות החושן" בסימן מט סק"ח בביאור דבריהם, משום דמדינא אין הרשאה מועילה, משום שאינו יכול להקנות את הגזילה, כי זה הוא דבר שאינו ברשותו, ואפילו קרקע הרי הוא כמי שאינו ברשותו, כי כל שאינו יכול להוציאו בדיינין אינו יכול להקנות, והרשאה אינה אלא תקנת חכמים וכמו שכתבו תוספות בפרק מרובה דך ע א, ולכן גבי רמאים ורשעים אין נזקקים לתקנתם.

3. כתב רבינו יונה "רב אשי אמר לעולם שמיה גזלן, שמסתמא שדה זו של אחד מהם, והלכתא כרב אשי דבתרא הוא, והיינו דאקשינן לעיל "מאי שנא משני שטרות, ומאי שנא מהא דתנן המחליף פרה בחמור", ואם איתא דאיכא לספוקי שאינה לאחד מהם, ואפילו החזיק בה שלא בטענה לא שמיה גזלן, מאי קשיא ליה, הא ודאי טעמא רבה איכא שלא נדון כאן שודא או חלוקה, כיון דלא מחזקינן שתהא לאחד מהן, ויותר נכון שלא להזקק להם, וכל דאלים גבר".

4. הרשב"ם דימה דין זה למה שאמרו בגמרא

אמר רב זביר:

אמר תמה ליה רב אשי לרב כהנא:

ואי אכן לפירא אחתיה, מאי הוא ליה למעבד, [אם אכן מוריד הוא את חברו לאכילת פירות, וכגון שנותן לו את שדהו במשכנתא לפרעון חובו, מה יש לו לעשות? כלומר, כיון שאינו יכול לטעון "לפירות הורדתיו" אחר שהחזיק זה שלש שנים, הרי נמצא שכל המוריד חברו לפירות למשך זמן של יותר משלש שנים – יפסיד את שדהו! (9)]

אמר ליה רב כהנא לרב אשי: איבעי ליה למחויי, בידו למחות במחזיק בתוך שלש שנים ולומר לעדים "דעו לכם שלפירות הורדתיו לכך וכך שנים, וגוף הקרקע שלי היא", ואם אין לו שטר מכירה, לא יוכל לטעון "שטר היה לי ואבד, כי לא נזהרתי בו אחר שלש", כי היות ומיחה בו בעל השדה היה לו להזהר בשטרו; ואף שאין זו מחאה גמורה כשאר מחאות שהוא טוען "בגזל

ומכל מקום אם טען המערער ואמר: לעולם הקרקע שלי היא, ומה שסייעתיו בפירות הוא משום שלפירות הורדתיו כאריס למחצה שליש ורביע, הרי זה נאמן. (7)

והני מילי שיכול אדם לטעון למחזיק בשדה "לפירות הורדתיו" – בתוך שלש שנים שמחזיק הלה בקרקע, וכדי לסתור את ההוכחה ממה שהטעינו למחזיק צנא דפירי

—

אבל לאחר שלש שהחזיק אדם בשדה, (8) לא יכול המערער לומר: לכך החזיק זה בשדה משום ש"לפירות הורדתיו", ואפילו אם לא הטעינו צנא דפירי; ומשום שאין אדם נזהר בשטרו יותר משלש שנים, והיה לו לזהר למחות, וכפי שמבארת הגמרא בהמשך הענין.

הכא עדיף דהוי "הפה שאסר" דעדיף ממיגו כמו שכתבו התוספות בבא קמא דף עב ד"ה אין לך בו.

7. כלומר, לא הפסיד במאי דדלי ליה, רשב"ם.

8. ואפילו אם לא דלה לו צנא דפירי, רשב"ם.

9. ביאור קושיית הגמרא היא [על פי הרשב"ם והתוספות], משום שהיתה סבורה הגמרא שאין אדם יכול למחות ולומר "לפירות הורדתיו", כי אין מחאה חשובה מחאה אלא כשהוא אומר "גזלנא הוא".

וכתבו התוספות, שאי אפשר לפרש לדעת רב אשי, שמכח קושיא זו בא הוא לומר שיכול כל

[קלה ב] למה הוי חזקה, והרי יש ריעותא ד"אחוי שטרך", וכן נפקא מינה לענין שבועת היסת, ראה שם.

ג. לשון הרשב"ם הוא "אם יש עדים שהגביה המערער צנא דפירי...", וביאר ב"נתיבות המשפט" [סימן קמו על לשון השולחן ערוך שם "אם הביא המחזיק עדים"]: אבל אם מודה בעצמו שסייע עמו, וטוען שמכל מקום לא מכר לו, ודאי דמהימן המערער, אף דאי איכא עדים שסייעו, לא מהימן במיגו ד"לפירות הורדתיו" דהוי כמיגו במקום עדים, כמו שכתבו התוספות [ד"ה ואי "ואם תאמר ולהימניה במיגו דאי בעי אמר לפירות הורדתיו, ויש לומר דהוי מיגו במקום עדים דאנן סהדי כיון דדלי ליה צנא דפירי מודה שהיו הפירות שלו"], מכל מקום

יושב הוא בשדה", שהרי אף לפי דברי המערער בדין הוא מחזיק בקרקע, מכל מקום מחאה היא!

דאי לא תימא הכי,⁽¹⁰⁾ שאף מחאה לחצאין כעין זו מחאה היא, **הני משכנתא דסורא** [שמוריד הלוח את המלוה לאכילת פירות בשדהו], **דכתב כחו "במשלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף"**, [בתום מספר שנים כך כך – כפי שנקבע ביניהם – תחזור הקרקע לבעליה בלוא כסף ובלא מחיר] –

וכי נאמר, **דאי כביש ליה לשטר משכנתא גביה, ואמר "לקוחה היא בידי"**, הכי נמי **דמחזימן**, [וכי אפשר שלעולם יכול המלוה להעלים את שטר המשכנתא, ולטעון "לקוחה היא בידי"] ונאמינו מדין חזקת שלש שנים, ואילו המערער אין בידו לבטל את חזקתו על ידי מחאה לחצאין?!

וכי תימא הכי נמי [אכן יכול הוא לעשות כן] –

והיתכן **דמתקני רבנן** – שהתקינו את משכנתא דסורא⁽¹¹⁾ – **מידי דאתי ביה לידי**

והרמב"ן הקשה על עיקר פירושה של התוספות והרשב"ם, דאם כן היה לגמרא לומר "דמהני ליה מחאה" ולא "איבעי ליה למחויי", וראה מה שביאר הוא את דברי הגמרא.

10. רבינו יונה הוסיף בביאור דברי הגמרא וז"ל "דאי לא תימא הכי, אלא דתוקמא בטעמא אחרינא, ותאמר, דלא שייכא מחאה בכי האי גוונא, אף על פי שזה טוען לפירות הורדתיו, דאיהו דאפסיד אנפשיה כשהורידו לפירות שלש שנים, לפי שלא ראו חכמים להאמין את המערער כשטוען לפירות הורדתיו, כדי שלא נבטל כל החזקות, אם כן האי משכנתא דסורא ... כלומר, התם ודאי לא מצית אמרת דאיהו דאפסיד אנפשיה כשהורידו שלש שנים, שהרי מתקנת חז"ל הורגלו להוריד למלוה לפירות לשנים רבות, אלא על כרחך יש תקנה במחאה ...", וראה עוד בריטב"א.

11. תקנת חכמים היא, משום שהמלוה את חבירו על שדהו אסור הוא לאכול הפירות משום ריבית; ברם אם מנכה הוא באכילת הפירות מערך ההלוואה, וכגון שקובעים על הלוואה של עשרה מנה שיאכלנה עשר שנים, הרי זה מותר,

מערער לטעון לאחר חזקת שלש שנים "לפירות הורדתיו", משום, דאם כן קשה לרב אשי מאי טעמא דרבנן דבעו שלש שנים מיום ליום, דהא לדידיה ליכא למימר כדמפרש רבא בריש פירקין ד"עד שלש שנין מיזדהר איניש בשטריה, טפי לא מזדהר", דהא לעולם צריך לשמור שטרו פן יאמר "לפירות הורדתין"; [ועוד הוכיחו כן מהמשך הגמרא], והקשה ה"קצות החושן" [קמ ב]: וכי מה שאין אדם שומר את שטרו אחר שלש שנים הוא משום שיש לו חזקה במקום השטר, והרי אין הדבר כן אלא אדם זורק את שטרו משום שסומך הוא שאם לא ערער עד עתה מסתמא לא יערער, ואם כן נפלה הוכחת התוספות?!

וכתב להוכיח מזה, שלדעת התוספות חזקת שלש שנים תקנת חכמים היא שלא יפסיד המחזיק כיון דאינו נזהר בשטרו יותר משלש שנים [וכאשר כן היא שיטת הקצה"ח, כפי שהובא בהערות לעיל כט א], והיינו שאומרים התוספות: אם תמצא לומר שמכל מקום יכול המערער לבטל את חזקת המערער בטענת "לפירות הורדתין", אם כן לא הועילו חכמים כלום בתקנתם, שהרי עדיין יפסיד כשזרק את שטרו.

בשטר.

כלומר, גוי שהחזיק בקרקע שלש שנים והלך ומכרה לישראל, אין מעמידים את הקרקע בחזקתו של הישראל, ומשום שחזקת הגוי אינה מועילה להאמין את הגוי בטענתו, ושוב ממילא, לא מיבעיא שאם לא החזיק הישראל עצמו, אין מעמידים את הקרקע בידו, שחזקת הגוי אין מועילה לו, ואף לא לישראל הבא מחמתו; אלא אפילו אם החזיק הישראל עצמו בקרקע שלש שנים אין מעמידים את הקרקע בידו, שהרי חזקת הישראל חזקה שאין עמה טענה היא, שאין הוא טוען "יודע אני שקנהו הגוי מן הישראל ושלי היא", אלא מסתמך הוא על חזקה שהחזיק הגוי, והיא הלוא אינה חזקה. (13)

אמר רבא: ואי אמר הישראל — שהחזיק בה שלש שנים אחר שקנאה מן הגוי — לישראל המערער:

"לדידי אמר לי גוי דמינך זבנה [כך אמר לי 17-א הגוי שהוא קנה ממך את השדה]" — מהימן, שהרי יכול היה לומר "ממך קניתיה", ומיגו שהיה יכול לטעון כן, אף בטענה שטוען עכשיו הרי הוא נאמן.

ותמהינן עלה: מי איכא מידי דאילו גוי אמר לא מהימן, ואילו אמר ישראל משמיה דגוי

פסידא, [וכי אפשר שיתקנו חכמים דבר שיכול הלוא לבוא על ידו הפסד?!] הלוא ודאי שלא יתקנו חכמים תקנה כעין זו —

אלא בהכרח שאין בכך חשש פסידא, כי **איבעי ליה** ללוח למחויי במלוח מחאה לחצאין, ומחאה זו תבטל את חזקת המלוח, ואין בידו להפסיד את הלוח —

ואם כן **הבא** — כשהורידו לפירות — **נמי**, אם חושש הוא שלסוף שלש שנים יטען האריס ששלו היא, **איבעי ליה** למחויי במלוח בתוך שלש השנים מחאה לחצאין, כי אף מחאה לחצאין מחאה היא!

אמר רב יהודה אמר רב:

גוי שהחזיק שלש שנים בקרקע של ישראל וטען "קניתיה" אינו נאמן, שלא אמרו חזקת שלש שנים אלא לישראל בלבד, ומשום שסתם גויים גולנים ואלים הם, והישראל ירא למחות בהם, לפיכך לא תיקנו (12) להם חזקה.

ולא עוד, אלא שאף **ישראל הבא מחמת אותו גוי, הרי הוא** — אותו ישראל — **כגוי** עצמו: **מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר**, אף **ישראל הבא מחמת גוי, אין לו חזקה אלא**

ה"קצות החושן" שהובאו בהערה לעיל.

13. כתב הרשב"ם: אבל אי טען ישראל ואמר "יהב לי ההוא גוי שטר זביני דזבנה מינך, וראיתי בו שלקחה ממך", מהימן, דדמי למאן דאמר ליה "קמי דידי זבנה ההוא גוי מינך" דמסקינן לקמן דמהימן, מיגו דאי בעי אמר ליה "מינך זבנתה ואכלתה שני חזקה"; ובפשוטו לאו

כי נמצא שהוא קונה פירות כל שנה במנה, ואף אם הפירות שוים יותר מערך ההלוואה אין בכך כלום, היות וקרוב הוא להפסד כמו לשכר, שהרי אף אם תשדוף השדה, ינוכה כל שנה מנה מחוב ההלוואה.

12. נתבאר על פי לשון הרשב"ם; ונראה מלשון זו שחזקת שלש שנים תקנת חכמים היא, וכדברי